

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) [www. economy.nayka.com. ua](http://www.economy.nayka.com.ua) | № 1, 2020 | 30.01.2020 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.1.80](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.1.80)

УДК 339.5

I. В. Тюха,
к. е. н, доцент, доцент кафедри економіки праці та менеджменту,
Національний університет харчових технологій
ORCID: 0000-0003-1629-398X
В. О. Іванина,
магістрант кафедри економіки праці та менеджменту,
Національний університет харчових технологій
ORCID: 0000-0001-5217-4318

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

I. Tycha
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Labour Economics and
Management at the National University of Food Technologies, Kyiv
V. Ivanyna
Master Degree at the National University of Food Technologies, Kyiv

CURRENT STATE AND TENDENCIES OF DEVELOPMENT OF FOREIGN TRADE OF UKRAINE

У статті досліджено динаміку експортно-імпортних операцій України. Визначено питому вагу країн ЄС та США в експорті та імпорті товарів і послуг в торгівлі з Україною. Досліджено стан торгівельних стосунків з основними країнами-партнерами. Представлено географічну структуру експорту та імпорту товарів, проведено їх аналіз. Проведено аналіз структури експорту та імпорту за групами товарів, виявлено головні статті українського експорту та імпорту. Визначено, що в Україні останніми роками спостерігається від'ємне сальдо, що свідчить про відсутність більшості товарів на вітчизняному ринку, необхідних для забезпечення потреб населення, а розвиток української економіки на сьогодні спрямований на скорочення високотехнологічних виробництв і орієнтацію на випуск сировини для її переробки за кордоном. Показано роль України у світовій торгівлі та окреслено вектори її розвитку.

In the context of globalization of the world economy, the role of foreign trade of the country is increasing. It is international trade as a form of international economic relations that is a component of economic development of society, contributes to the development of the national economy, improves the standard of living of the population. Due to the high degree of influence of exogenous factors on the economy of Ukraine in the current conditions, foreign economic activity undergoes negative changes, which actualizes the need to study its state. The purpose of the study is to determine the current state and prospects of foreign trade development in Ukraine; economic analysis of the commodity and geographical structure of exports and imports of Ukraine.

Dynamics of export-import operations of Ukraine is investigated in the article. The share of EU and CIS countries in export and import of goods and services in trade with Ukraine is determined. The status of trade relations with major partner countries has been investigated. The geographical structure of export and import of goods is presented, their analysis is made.

The structure of export and import by groups of goods is analyzed, the main articles of Ukrainian export and import are revealed. It is determined that in recent years there is a negative balance in Ukraine, which indicates that most goods on the domestic market are not needed to meet the needs of the population, and the development of the Ukrainian economy today is aimed at reducing high-tech industries and focusing on the production of raw materials for its processing abroad.

The role of Ukraine in world trade is shown and the vectors of its development are outlined.

It is determined that in recent years there is a negative balance in Ukraine, which indicates that most goods on the domestic market are not needed to meet the needs of the population, and the development of the Ukrainian economy today is aimed at reducing high-tech industries and focusing on the production of raw materials for its processing abroad.

It is revealed that Ukraine is redirecting its foreign trade directions from the CIS countries to the European Union countries.

Ключові слова: зовнішня торгівля; експорт; імпорт; географічна структура; товарна структура.

Keywords: foreign trade; export; import; geographical structure; commodity structure.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації світового господарства посилюється роль зовнішньої торгівлі країни. Саме міжнародна торгівля як форма міжнародних економічних відносин є складовою економічного розвитку суспільства, сприяє розвитку національної економіки, підвищує рівень життя населення. З огляду на високий ступінь впливу екзогенних факторів на економіку України в сучасних умовах, зовнішньоекономічна діяльність зазнає негативних змін, що актуалізує необхідність дослідження її стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний базис розвитку зовнішньої торгівлі належить таким відомим західним вченим-економістам, як А. Сміт, Д. Рикардо, В. Леонт'єв, Б. Олін, Е. Хекшер, Д. Хьюм та ін. Проблеми сучасного розвитку зовнішньої торгівлі досліджують такі вітчизняні вчені, як І. Бураковський, О. Гав-рилюк, А. Мазаракі, Ю. Макогон, Т. Мельник, О. Єлі-сеєнко, Є. Савельєв, Т. Циганкова та ін. Проте, зважаючи на активізацію трансформаційних процесів, що відбуваються у світі та Україні, виникає необхідність у вивченні новітніх тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі товарами в Україні та визначенні пріоритетних напрямів і перспектив розвитку зовнішньоторговельних відносин України.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення сучасного стану та перспектив розвитку зовнішньої торгівлі України; економічний аналіз товарної й географічної структури експорту та імпорту України.

Виклад основного матеріалу. Зовнішня торгівля – це система економічних відносин між країнами, основна мета якої полягає у ввезенні та вивезенні товарів і послуг. Об'єктами зовнішньої торгівлі є товари: готова продукція, сировина, напівфабрикати; продукти інтелектуальної власності: патенти, ліцензії, фірмові знаки та ін.; послуги: міжнародний туризм, транспортні, страхові, посередницькі, будівельні операції тощо. Зовнішня торгівля дає країнам можливість спеціалізуватися з тих видів діяльності, в яких вони мають порівняльні переваги, дисциплінує вітчизняних виробників, обумовлює вищу продуктивність праці [2].

Міжнародна торгівля товарами та послугами має вагомe значення для будь-якої країни світу, а окремі держави отримують левову частку доходів завдяки експорту до інших країн. Динаміка експортно-імпортних операцій в Україні останні роки має постійну тенденцію до змін [1]. Проаналізуємо зовнішню торгівлю України.

Таблиця 1.
Зовнішня торгівля України у 2017-2018 рр.

Ключові показники	Роки	
	2017	2018
ВВП, млн. USD	109 321	124 603
Експорт товарів і послуг, млн. USD	52 329,6	62 820
Імпорт товарів і послуг, млн. USD	54 955,0	70 722
Ренкінг в світовій торгівлі товарами за експортом	53	53
Ренкінг в торгівлі товарами з ЄС за експортом	36	36
Ренкінг в світовій торгівлі товарами за імпортом	50	50
Ренкінг в світовій торгівлі товарами з ЄС за імпортом	32	32
Ренкінг в світовій торгівлі послугами за експортом	52	50
Ренкінг в торгівлі послугами з ЄС за експортом	33	31
Ренкінг в світовій торгівлі послугами за імпортом	54	54
Ренкінг в світовій торгівлі послугами з ЄС за імпортом	37	36
Частка в загальному світовому експорті товарів,%	0,24	0,24
Частка в загальному світовому імпорті товарів,%	0,27	0,29
Частка в загальному світовому експорті послуг,%	0,24	0,27
Частка в загальному світовому імпорті послуг,%	0,26	0,25

Джерело: укладено за матеріалами [4]

З таблиці 1 видно, що обсяг експорту товарів та послуг України у 2018 році становив 62 820 млн. дол. США, імпорту- 70 722,0 млн. дол. В порівнянні із 2017 р. експорт збільшився на 20,0%, імпорт – на 28,7%. Сальдо зовнішньої торгівлі в 2018 році було негативним- 7 902 млн. дол. США.

За 2018 рік, експорт товарів без послуг становив 47 348 млн. дол. США, або 109,6% порівняно з 2017 роком, імпорт- 57 046 млн. дол., або 115,4%. Негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами- 9 698 млн. дол. (у 2017 році негативне сальдо – 6 342,5 млн. дол.). [4].

В 2018 році коефіцієнт покриття експортом імпорту становив 0,83 (у 2017 році- 0,87). Зовнішньоторговими партнерами України були 212 країн світу [1].

В 2018 році експорт товарів до країн ЄС становив 20 157 млн. дол. США, або 115% порівняно з 2017 роком, імпорт становив 23 216,5 млн. дол., що на 11,6% більше порівнянні з 2017 роком.

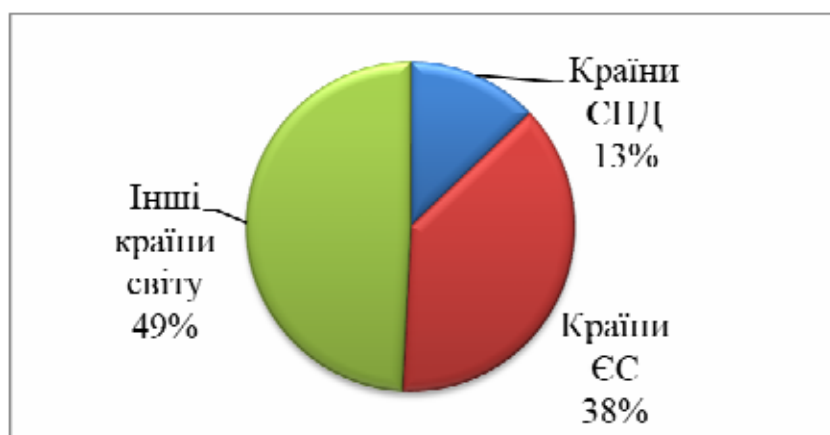

Рис. 1. Питома вага країн ЄС і СНД в експорті товарів і послуг України в 2018 р.

Джерело: укладено за матеріалами [3]

З графіку можна зробити висновок, що зі вступом в СОТ Україна намагається переорієнтуватися з ринків СНД на інші світові ринки, але завдяки енергетичній залежності від Росії, Україна має велику частку в експорті з країн СНД, в першу чергу, з Росії.

Найбільші обсяги експорту до країн ЄС надали агропромисловий комплекс та харчова промисловість. Їх продукція складала 38% від загального обсягу експорту.

Недорогоцінні метали та вироби з них склали 22%, у т. ч. чорні метали та вироби з них- 18,4%, продукти рослинного походження 18,3% експорту до ЄС.

За величиною експортних поставок основними партнерами Європейського Союзу були Польща- 16,6% від загального обсягу експорту до країн ЄС, Італія- 13,0%, Німеччина- 11,0%, Угорщина 8,2%, Нідерланди- 8,0%, Іспанія -6,8%, Румунія- 4,6% та Чехія- 4,3%.

В порівнянні з попереднім роком обсяг експорту товарів серед найбільших країн-партнерів збільшився серед таких країн: Хорватія - на 44,8%, Греція- на 42,2%, Ірландія- на 40,2%, Латвія- на 37,8%, Бельгія – на 32,3%.

В 2018 році імпорт товарів склав 23 216,5 млн. дол. США та збільшився на 11,6%. Зовнішньоторгове сальдо становило 2 610,35млн. дол. США (у 2017 році також було негативне сальдо- 3 261,3 млн. дол. США).

У 2018 році експорт послуг до країн ЄС становив 3 900,2 млн. дол. США і збільшився порівняно з попереднім 2017 роком на 13,0%, обсяг імпорتنних операцій склав 3 104,6 млн. дол. США (і збільшився порівняно з попереднім 2017 роком на 22,6%. Сальдо було позитивним- 795,6 млн. дол. США.

Найбільші обсяги експорту країнам ЄС продемонстрували транспортні послуги- 32,2% від загального обсягу експорту послуг, послуги з переробки матеріальних ресурсів-26,5%, послуги у сфері телекомунікацій, комп'ютерній та інформаційній- 20,7% і діловій- 13,2%.

Найбільшу питому вагу в загальному обсязі імпорту послуг від країн ЄС склали транспортні послуги- 26,1% від імпорту, ділові- 22,1%, послуги, пов'язані з туризмом- 13,5%, послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності- 12,2% і послуги у сфері телекомунікацій, комп'ютерній та інформаційній - 10,1%. [1].

Проаналізуємо питому вагу країн ЄС та СНД в імпорті товарів і послуг України в 2018 році.

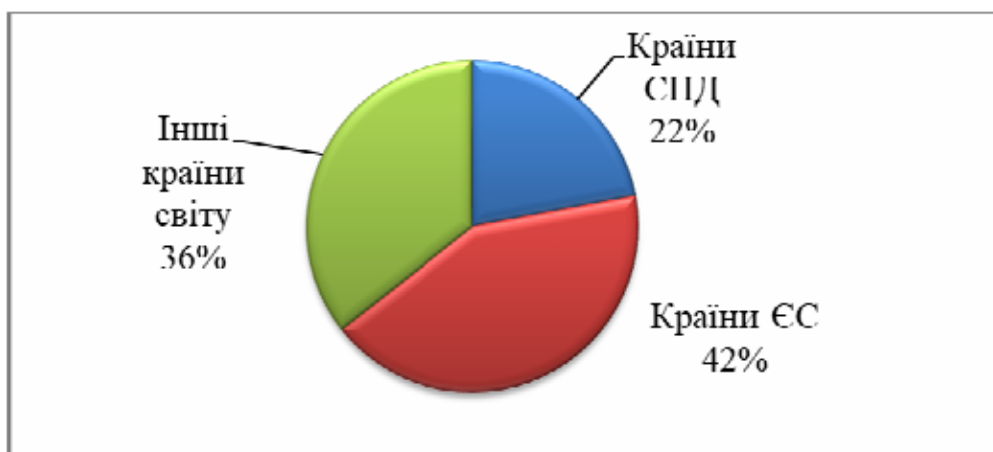

Рис. 2. Питома вага країн ЄС і СНД в імпорті товарів і послуг України в 2018 р.

Джерело: укладено за матеріалами [3]

За групами товарів найбільші обсяги імпорту товарів із країн ЄС припадають на механічні та електричні машини- 22,1% від загального обсягу імпорту, продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості- 17,3%, мінеральні продукти- 14,1%, реактори ядерні, котли, машини- 13,9%, палива мінеральні; нафта і продукти її перегонки- 13,8%, засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби- 10,0.

Найбільші імпортні поставки серед країн ЄС здійснювались із Німеччини -25,8%, Польщі- 15,7%, Італії- 8,8%, Франції-6,4%, Угорщини- 5,4%, Чехії- 4,5% та Великої Британії- 3,8%.

В порівнянні з попереднім роком обсяг імпорту товарів серед найбільших країн- партнерів збільшився із Хорватії на 49,1%, Данії- на 41,1%, Болгарії- на 36,6%, Люксембургу- на 31,3%, Литви- на 29,3% та Фінляндії- на 28,8%. [1].

Проаналізуємо експорт та імпорт в 2018 році за групами товарів.

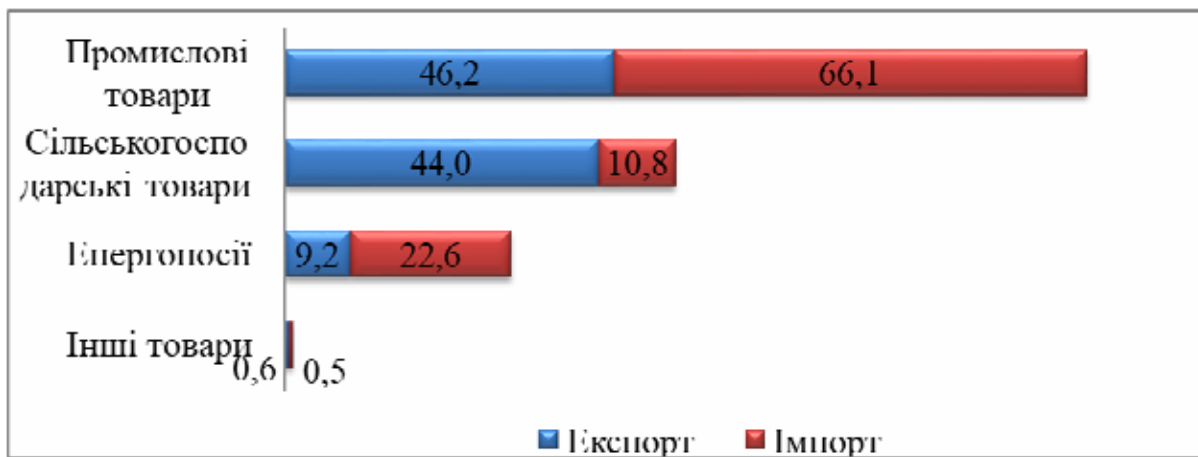

Рис. 3. Структура експорту та імпорту за групами товарів в 2018 р.

Джерело: укладено за матеріалами [3]

Таким чином, головною статтею експорту України є промислові товари та сільськогосподарська продукція, а головними статтями імпорту є промислові товари і енергоносії.

Розглянемо основні напрямки експорту України в 2018 році.

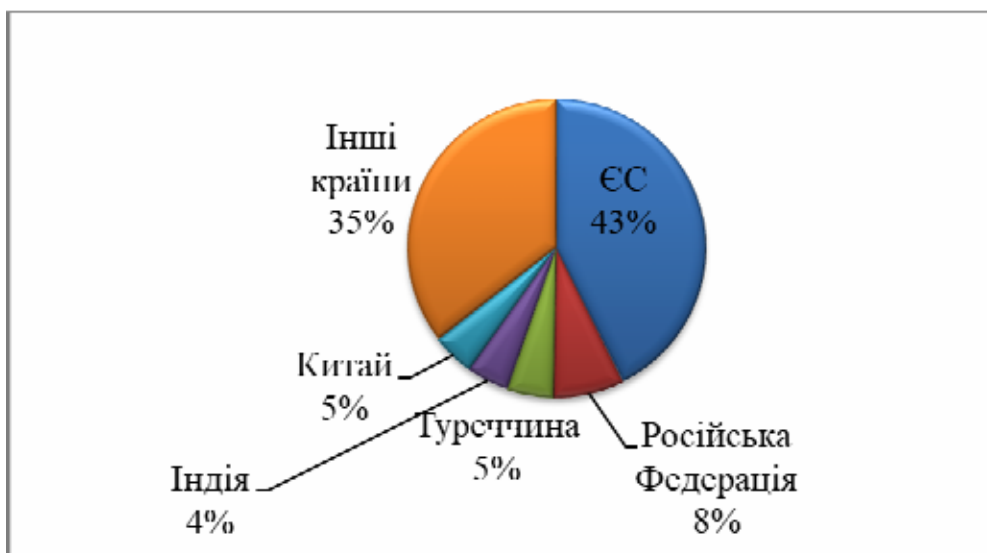

Рис. 4. Основні напрямки експорту України в 2018 р.

Джерело: укладено за матеріалами [3]

На діаграмі бачимо, що основними напрямками українського експорту є: країни ЄС, Російська Федерація, Туреччина, Китай та Індія.

Розглянемо основні напрямки імпорту України в 2018 році.

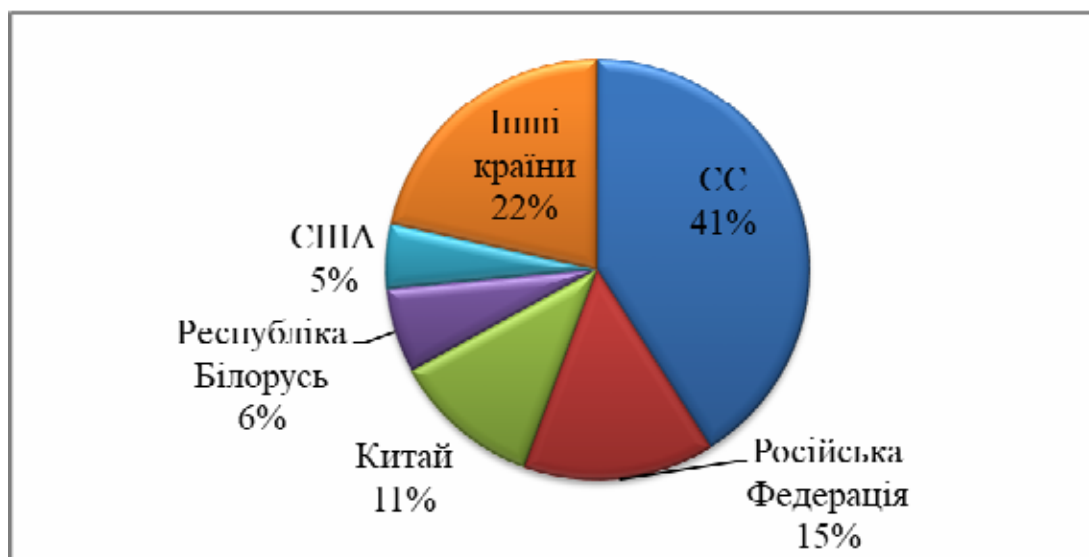

Рис. 5. Основні напрямки імпорту України в 2018 р. [34]

Джерело: укладено за матеріалами [3]

Основними напрямками українського імпорту є: країни ЄС, Російська Федерація, Китай, Республіка Білорусь та США.

Динаміку експорту й імпорту товарів України у 2014-2018 рр. розглянемо за допомогою табл. 2.

Таблиця 2.
Динаміка експорту й імпорту товарів України 2014-2018 рр.

Експортно-імпортні операції	2014	2015	2016	2017	2018
Експорт товарів, млн. USD	53 901,70	38 127,10	36 361,70	43 264,70	47 335,00
Імпорт товарів, млн. USD	54 428,70	37 516,40	39 249,80	49 607,20	57 187,60

Джерело: укладено за матеріалами [3]

З табл. 2 видно, що протягом 2015-2016 рр. відбувалося значне падіння показників експортно-імпортних операцій, а з 2017 року почався поступовий ріст цих показників, що пов'язано з економічним ростом в цілому.

Розглянемо динаміку географічної структури зовнішньої торгівлі товарами України за п'ять років.

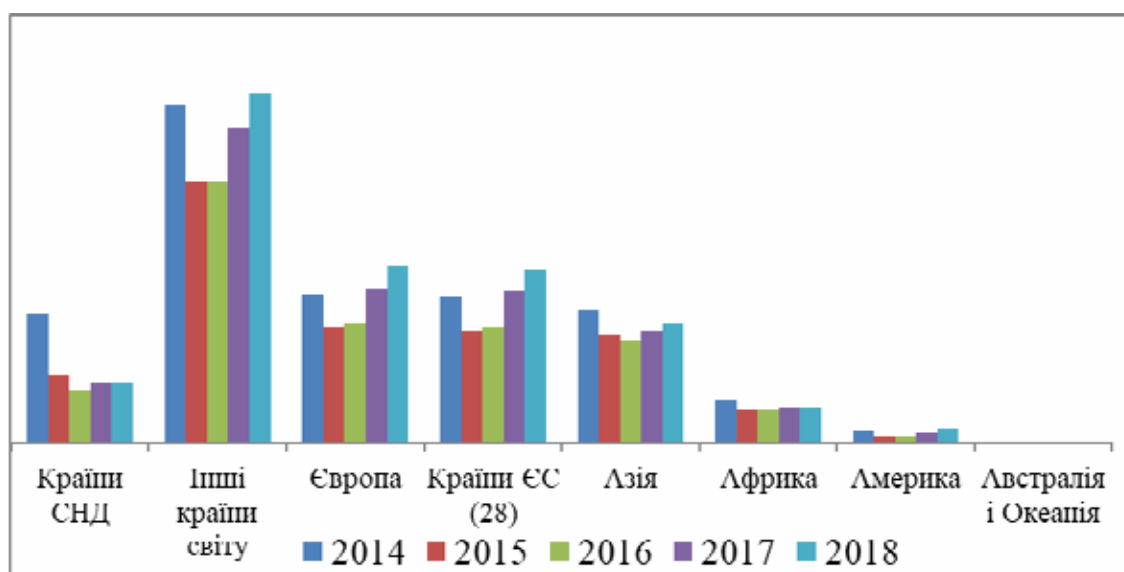

Рис. 6. Географічна структура експорту товарами за 2014-2018 рр.

Джерело: укладено за матеріалами [3]

З рисунку видно, що з початком виходу України з економічної кризи експорт України до країн СНД знижується, а до країн ЄС зростає.

Географічна структура імпорту товарів у 2014-2018 рр. наведена на рис. 7.

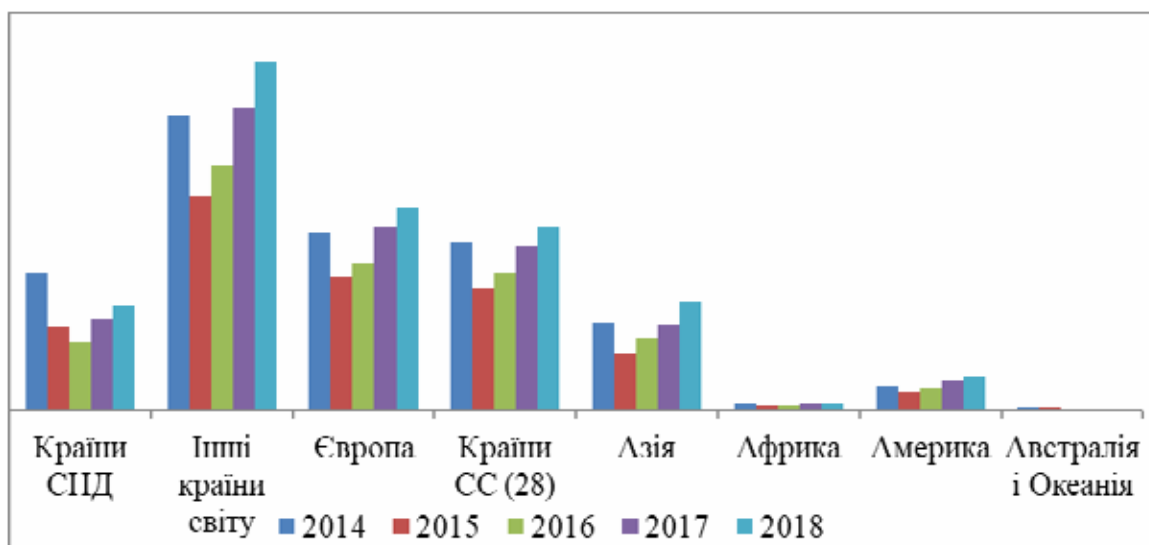

Рис. 7. Географічна структура імпорту товарами за 2014-2018 р.р.

Джерело: укладено за матеріалами [3]

З графічного аналізу можна зробити висновок, що з початком виходу України з економічної кризи імпорт до України з країн СНД знижується, а з країн ЄС зростає.

Динаміка експорту й імпорту товарів з країнами ЄС у 2014-2018 рр. наведена на рис. 8.

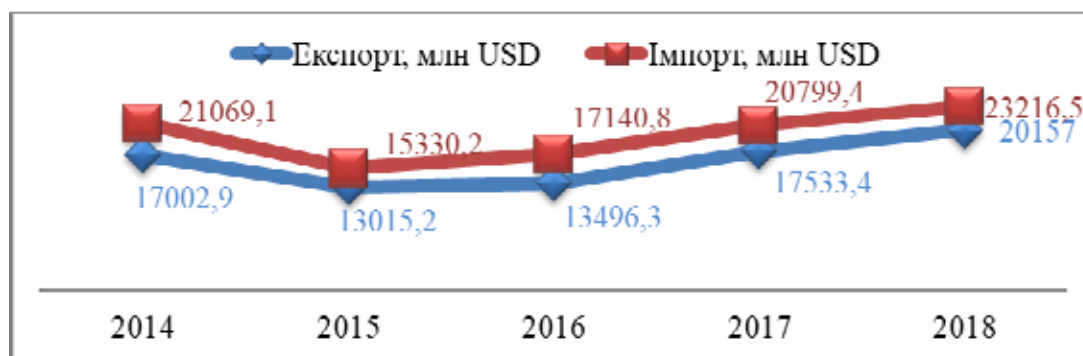

Рис. 8. Динаміка експорту й імпорту товарів з країнами ЄС у 2014-2018 рр.

Джерело: укладено за матеріалами [3]

З рисунку видно, що протягом 2015-2018 рр. спостерігається позитивні темпи зростання, як вартісних обсягів експорту, так і імпорту.

Динаміка експорту й імпорту товарів з Російською Федерацією у 2014-2018 рр. наведена на рис. 9.

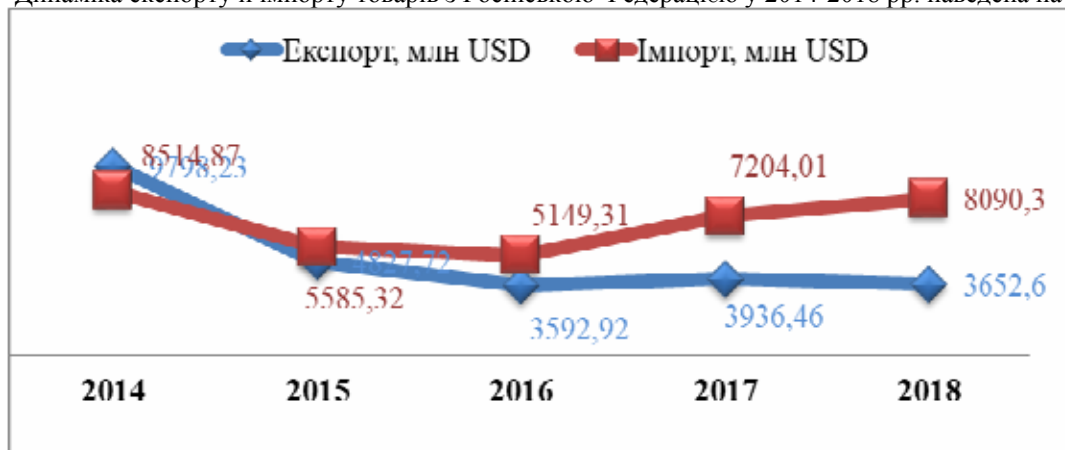

Рис. 9. Динаміка експорту й імпорту товарів з Російською Федерацією у 2014-2018 рр.

Джерело: укладено за матеріалами [3]

Графічний аналіз показників зовнішньої торгівлі з РФ підтверджує той факт, що все ще має місце економічна залежність України від Російської Федерації, яка пов'язана як з енергозалежністю України, так і з економічними інтересами деяких політичних еліт в країні.

Висновки. Проведене дослідження показало випереджаючі темпи зростання українського імпорту товарів над експортом, зростання абсолютної величини від'ємного сальдо торговельного балансу країни, поступову переорієнтацію зовнішньої торгівлі України з країн СНД на країни Європейського Союзу. Суттєвою статтею вітчизняного експорту залишається сільськогосподарська продукція. У структурі імпорту переважають енергоносії. Слабка позиція України у світовій торгівлі зумовлена сировинною спрямованістю вітчизняного експорту, а вирішення проблеми негативного зовнішньоторговельного сальдо частково лежить у площині розробки власних копалин сланцевого газу та пошуку альтернативних джерел енергії.

Список використаної літератури.

1. Вишинська, О. В. Сучасний стан зовнішньої торгівлі товарами в Україні [Текст] / Т. Л. Вишинська, О. В. Генералов, І. М. Севрук / ScienceRise. – 2015. – № 3/3(8). – С. 41-45.
2. Єлісеєнко, О. В. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України [Текст] / О. В. Єлісеєнко, Г. С. Скобелева // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2014. – № 4. – С. 9–12.
3. Офіційний сайт Державного управління статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Офіційний сайт СОТ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.wto.org

References.

1. Vyshyn'ska, T.L Heneralov, O.V. and Sevruk, I.M. (2015), "The current state of foreign trade in goods in Ukraine", ScienceRise vol. 3, no. 8, pp. 41–45.
2. Yeliseienko, O. V. (2014), "Current state, problems and prospects of foreign trade development in Ukraine", Visnik Berdyans'kogo univ'sitetu menedzhmentu i biznesu, vol. 4, pp. 9–12.
3. The official site of State Statistics Service of Ukraine (2020), available at: <http://vvv.ukrstat.gov.ua> (Accessed 10 January 2020).
4. The official site of WTO (2020), available at: www.wto.org (Accessed 10 January 2020).

Стаття надійшла до редакції 19.01.2020 р.